

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק ראשון: תחייתה של יהדות מרוקו חבלי גירוש

אלא שאז הגיעה המגפה.

היתה זו "המחלה הצרפתית" שדבקה ברבים מאד מגולי ספרד, התלוותה עמם לכל ערי גלותם ועשתה בהם שמות. במיוחד פשטה המגפה ביהודים שהתרכזו בפאס וסביבותיה. במהלך החורף של רנ"ג השתוללו "המחלה הצרפתית" ומחלות נוספות בקרב המגורשים והפילו מהם חללים רבים מאד. נוסף על הסבל מעצם המגפה נוסף לה גם סבל נוסף: הערבים, תושבי האזור בו התפרצה המגפה במלוא עוזה, נדבקו אף הם במגפה. אלו, שגם כך התייחסו אל היהודים באיבה וחשד, האשימו אותם בהבאת המגפה שכמותה לא הכירו, אל תוך מרוקו, ושנאה עזה נוספה לה על שנאתם.

כך עברו על פליטי ספרד שבפאס ימי החורף של רנ"ג, מתוך עוני ומחסור, מחלות ומות, רדיפות ומשטמה.

רק קרן אור אחת עמדה להם באותו החורף, המושל מולאי שייך, ש"בכל יום היה נותן מכיסו מאה פרחים לפרנס העניים שהיו מתים בשווקים וברחובות. וכאשר לא יכלה הארץ לשאת אותם, ציזה ויקחו עבדיו לוחות וקורות וקרשים ויבנו בעמק אהלים קטנים ככף איש, ושם נחו היהודים ומצאו מרגוע לנפשם..."

עם תחילת האביב נרגעה המגפה, וסוף סוף היתה להם למגורשים שבפאס מעט מנוחה. הם דימו להתחיל ולחזור לחיים רגילים וסגרתיים בשכונות האוהלים הזמניות שהוקמו עבורם בעמק שליד פאס מ"לוחות וקורות וקרשים".

אבל לא כך רצתה ההשגחה העליונה!

בקושי הספיקו להירגע מחודשי הטלטול והגלות, העוני והמחסור, הרדיפות והמחלות - קפץ עליהם רוגזה של השריפה הנוראה.

"ואחר עבוד הפסח באו כמה צרות על ישראל. לאחר שישבו במדינת פאס כמו שמונה חדשים, יצאה אש בתוך היהודים בחודש תמוז, ונשרפו בשעה אחת כמה אנשים כאילו האש יצאה מן השמים... והיתה צרה גדולה אשר לא נהייתה מעולם... ואחרי השריפה הגדולה באו גם רעב ודבר גדול ומתו יותר מעשרים אלף נפשות מישראל במדינת פאס ובמדינות אשר סביבותיה כהנה וכהנה..."

לצרות הבלתי פוסקות שמיעטו באופן ניכר את אוכלוסיית המגורשים שבפאס, היו השלכות רבות נוספות, עד כדי שובם של חלק מהם לספרד וקבלת הנצרות עליהם(!):

"ובעת שראו הרעה הגדולה הזאת חזרו לארץ אדום כי אמרו כולנו מתים ומהם נסו לאהלי מואב וישמעאלים ומהם מתו ברעב בשווקים וברחובות..."

גם הנותרים בחיים אשר היתה להם נפשם לשלל, הגיעו לידי מצבים נוראים שלא יאמנו. זלעפות הרעב היכו בגולי ספרד שבמרוקו בכל עוז ובכל צורה אפשרית.

הרבה מהם שנותרו ללא קורת גג נאלצו להתגורר בשדות, ומאכלם היה חציר ועשב כבהמות השדה. היו בהם כאלו שבלחצם ודחקם כססו בשיניהם את הצמחים בעודם מחוברים למקום גידולם אף בשבתות. בסברם כי אין זה חילול שבת באשר אינם קוטפים בידיהם ממש. היו כאלו שמכרו אחד מילדיהם לישמעאלים יושבי הארץ כדי לפרנס בכסף המכירה את יתר הבנים, והקונים המקומיים התאכזרו עד מאד אל הילדים והעבידו אותם בפרך ממש. היו ילדים יהודיים שיצאו ללקט עשבים בחוף הים שבעיר סאלי, ראו אותם הספנים הנוצרים ופיתו אותם באמצעות פת לחם לעלות אל ספינותיהם. כאשר עלו הילדים אל האניות הרימו אלו עונג ופנו להפליג כשהמטען האנושי היקר על סיפונן. הורי הילדים שראו את בניהם ונבותיהם נגזלים מחיקם הקימו קול זעקת אימים ורבים מהם קפצו הימה בניסיון נושא להציל את הילדים החטופים. אבל הניסיון הזה נדון מראש לכישלון. הספנים הנוצרים אטמו אזניהם באכזריות ולא שעו אל זעקות השבר של האבות, האמהות והילדים החטופים, והם הפליגו לדרכם עם השבויים הקטנים. את הילדים הובילו לארצות רחוקות. חלקם ניתנו למושלים ומלכים כדי שישרתום ומהם שנמכרו לעבדי עולם.

פניני אור החיים

לעמוד בנסיון

'והנה אנחנו מאלמים אלומים'.

מבאר האור החיים הקדוש כך: משמים הראו ליוסף הצדיק בחלום, את האלומות, המרמוזות על המצוות של השבטים הקדושים, בני יעקב.

לכל אחד מהשבטים יש הרבה מצוות. לכולם יש אלומות של מצוות. אך האלומה של יוסף עומדת זקופה יותר.

ומדוע?

כי יוסף הצדיק עבר נסיון קשה, ועמד בו בהצלחה.

מי שעומד בנסיון זוכה למעלה עצומה.

לדון לכף זכות

יוסף הצדיק הולך בשליחות אביו, לחפש את אָחִיו, ופוגש את המלאך. 'האם ראית את אחי', שואל יוסף הצדיק, והמלאך משיב לו 'נסעו מזה'.

רש"י מביא את פירוש חז"ל, שכוננת המלאך הייתה לומר 'נסעו מזה' - הם נסעו מהאחוזה, הם לא רוצים את קִרְבְּךָ, הם מתנכלים אליך.

שואל האור החיים הקדוש שאלה כפולה. ראשית, הרי יוסף הבין את דברי המלאך כפשוטם, שהאחים נסעו מהמקום הזה, ולכן הלך אחריהם. ומה העויל המלאך בדבריו אם יוסף לא הבין זאת ממנו. ושאלה נוספת, האם אכן התכוון המלאך להגיע את יוסף מללכת?! לקב"ה יש כאן מהלכים גדולים ונשגבים, מכבשונו של עולם, יוסף הצדיק צריך להימכר, ולאחר מכן להעשות למשנה למלך במצרים. האמנם התכוון המלאך לבטל זאת?! ודאי שלא!

מפרש האור החיים הקדוש את עומק העניין. שני פירושים יכול היה יוסף להבין בדברי המלאך. מצד אחד, אולי הכוונה כפשוטו, שהם נסעו מכאן, הלכו מהמקום הזה למקום אחר. וניתן גם להבין את הפירוש השני, כפי שמפרשים חז"ל, 'נסעו מזה' - הם נסעו מן האחוזה.

עומד יוסף הצדיק ומתבונן בשני הפירושים. והוא בוחר ללכת אחרי האחוזה. הוא מסיר מלבו את הפירוש השני, ואומר 'אני כן אלך אחרי האחוזה'. בכך זכה יוסף

הצדיק בזכות גדולה. זה רצה המלאך, שיוסף ילמד את דבריו לטובה, וכך יגדלו זכויותיו. הוא צריך כעת הרבה זכויות, כדי להגיע לכל הגדולה והכבוד שזכה להם אחר כך במצרים.

האדם אחראי על מעשיו

'וישמע ראובן, ויצילהו מידם'.

ראובן אומר לשבטים, לא נהרוג אותו, נשליך אותו אל הבור.

הבור מלא בנחשים ועקרבים מסוכנים. וכיצד נסביר את הפסוק 'ויצילהו מידם'. האם לזה ניתן לקרוא הצלה?

מבאר האור החיים הקדוש:

השבטים הקדושים סברו שיוסף הצדיק חייב מיתה.

אמר להם ראובן. אם אנחנו טועים, יוכל להיות מצב שנהרוג אותו אפילו שהוא לא חייב מיתה.

כיצד?! האם שייך לעשות לאדם דבר שלא נגזר עליו?!

אומר האור החיים הקדוש יסוד גדול. אדם הוא בעל בחירה, ומכיון שכך, יש לו אפשרות לגרום לזולתו רעה שלא נגזרה עליו.

לעומת האדם, חיות השדה אין להם בחירה. אמר ראובן: אנחנו, בעלי הבחירה, חס לנו מלשלוח בו יד. זו הכוונה ויצילהו 'מידם'. נציל אותו מידי הבחירה שיש לנו. אנחנו לא נהרוג אותו.

אדם לא יכול להסתתר תחת הטענה, של 'אם עשיתי כך, סימן שמשמים רצו כך'. אדם מקבל משמים את זכות הבחירה, ובידו להטות את החלטותיו לכאן או לכאן. וישמע ראובן, ויצילהו מידם.

חן וכבוד יתן אלוקים

'ויהי ה' את יוסף, ויט אליו חסד, ויתן חינו בעיני שר בית הסוהר'.

הקב"ה היה עם יוסף הצדיק, ובעקבות כך 'ויט אליו חסד', וגם 'ויתן את חינו בעיני שר בית הסוהר'.

מבאר האור החיים הקדוש: כשיש על האדם השראת השכינה, ממילא מושפע עליו מברכת השכינה. וכיוון שהקב"ה הוא מקור החן, ממילא 'ויהי ה' את יוסף - ויט אליו חסד'.

אך לא כל אחד זוכה לראות את החן האלוקי הזה - - -

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

האדם גורם לעצמו

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְרֵי אֲבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. אֵלֶּה תְּלֻמוֹת יַעֲקֹב יֹסֵף (בראשית לו א-ב).

רש"י מביא מחז"ל, ביקש יעקב אבינו לישב בשלוחה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוחה, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוחה בעולם הזה.

לאור זאת פירש רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שהכתוב בא הודיע שיעקב אבינו עצמו הוא הגורם לכך שבאו לו כל הצרות של מכירת יוסף ועוד, וזאת כעונש על שביקש לישב בשלוחה. **כי האדם גורם לעצמו את כל אשר תבאנה עליו, כי אין דבר רע בא מהאדון הטוב לכל,** ובפרט לידידי יעקב וכיוצא בו.

וזה סמיכות הפסוקים: 'וישב יעקב, ולכן תולדותיו הם ש'יוסף בן שבע עשרה שנה' וגו', ונתגלגלו הדברים שירד למצרים.

הרב הקדוש בעל ה'תולדות יעקב יוסף' זיע"א כותב (קונטרס אחרון) ששמע מרבו, אור שבעת הימים, הבעל שם טוב הקדוש זיע"א, משל על ענין זה:

מלך אחד היה נוהג להגיע מדי פעם לבקר בשוק, היה שם עני אחד שזכה בדרך קבע לקבל ממנו מתת יד הגונה, והעני תמיד היה משיב לו 'כל מה שאדם עושה לעצמו הוא עושה'. המלך התרגז על הדברים המחוצפים, והטיח בעני מה פירוש 'עושה לעצמו'? הרי אני נותן לך כסף, ואני עושה עימך חסד.

יום אחד החליט המלך שהוא יתן לעני אוו מפותם ובתוכו רעל, וכך ייפטר ממנו אחת ולתמיד. את האווז המורעל הוא שלח לו בסתר ללא שידע מי השולח, ראה העני את המגש עם האווז לצידו, ולא היה קץ לשמחתו. העני היה גר בביקתה עלובה בקצה העיר בתוך יער עבות, והוא מיהר לחזור לביתו עם האווז הגדול והמפוטם, ואמר לאשתו תערכי נא את השולחן באופן חגיגי, שהרי לא כל יום זוכים אנו לכזאת ארוחה דשנה.

בני משפחתו החלו לארגן את השולחן בצורה חגיגית עד כמה שיכלו, והעני בינתיים פרס את האווז למנות. בן המלך שהיה חובב ציד, יצא באותו היום ליער יחד עם פמלייתו, אך לפתע הם איבדו את הכיוון אליו הם הולכים, ובחפשם אחר מוצא מן היער הגיעו לבית העני שהיה ביער. בן המלך דפק על הדלת, והעני מיודענו פתח את הדלת, וכשראה אותו שמח שמחה גדולה. נסיך יקר, התמוזל מולך שבדיוק היום קיבלתי אוו מפוטם, ולעונג לי הוא לארח אותך על שולחני.

בפמליית הנסיך היה גם רופאו הצמוד, ובין היתר תפקידו היה לבדוק אם המאכלים הבאים אל פיו הם בריאים ואינם מקולקלים או רעילים. הנסיין היה כלבו של הנסיך, אליו נזרקה חתיכה קטנה של האווז, ולתדהמת כולם תוך דקות ספורות מת הכלב. מיד עצרו המלווים את העני באשמת ניסיון לרצח הנסיך בהרעלה, ודינו נגזר למיתה.

קודם שהוציאוהו לגרודם, החליט המלך לראות בעיניו מי הוא אותו חצוף שהעז לנסות לפגוע בבנו יחידו, וכאשר זיהה את אותו העני כמעט ונחנק מתדהמה, אז הוא הבין שהוא עצמו כמעט וגרם למות בנו יחידו על ידי האווז ששלח לעני, ודבריו של העני אליו שיכל מה שאדם עושה לעצמו עושה' היו ברורים ומובנים לו...

גם הרב הצדיק ר' חנוך צבי הכהן מבענידין זיע"א כותב בספרו **"כנהן פאר"** (דרוש כב לשבת תשובה): ובאמת מה שאדם עושה לחבירו עושה לעצמו... וכן בכל דבר שאדם עושה, הן בין אדם למקום והן בן אדם לחבירו.

ומביא הרב מבענידין משל אחר על כך: אדם אחד היה רוכב על סוס מהכא להתם, ובאמצע הדרך נופף לו איהו הלך וביקש ממנו שיואיל להרכיבו על סוסו. בעל הסוס שלא ניחן במדת טוב עין מופלגת, הסכים להעלותו בתנאי שהוא יאה זה שיחזיק במושכות וישא בעול הנהגת הסוס.

ההלך הסכים לתנאי, וכך תפס את המושכות לידיו והחל להרכיב את הסוס, מעשה בעל-הבית, ואילו הבעלים ישב מאחור.

בבואם העירה, פונה ההלך לבעל הסוס ומצווהו לרדת מן הסוס, הבעלים כמוכן התנגד והחל לצווח שהוא הנו הבעלים האמיתיים, אך ההלך התופס במושכות נשאר בשלו, 'שלי הוא הסוס...' עוברי אורח וסקרנים נתקבצו לקול הזעקות, וכך התלהטו הרוחות, עד שהמשתרה נאלצה להתערב ולהביאם לפני שופט.

השופט שמע את טענות הצדדים, ולבו נטה להאמין שבעל הסוס הוא הנו הבעלים האמיתיים, אך מנגד האחיזה במושכות, מעשה בעל-הבית, הכריעה שההלך יזכה בסוס. וכך אמר השופט לבעל הסוס, יתכן שהצדק עמך, אך אתה חבת בעצמך, כי למה הושבת אותו לפניך, ולמה נתת הרסן בידו...?

אבא לא צריך לקחת צד

"וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זִקְנִים הוּא לוֹ וְעֵשָׂה לוֹ כְּתָנֶת פְּסִים" (לו א).

דבר יום ביומו, כהורים, אנו נתקלים בסיטואציה הבאה:

הילדים מתקוטטים, מתעמתים ביניהם ומנסים להכריע בכוח הזרוע, או הרגל, או הציפורניים במקרים מסוימים ולא נדירים. יש והשיניים אף הן מתערבות בנעשה, תלוי בגיל.

בסופו של דבר, כמה צפוי, מופיעים בפנינו השניים. פרצוף של בכי, שפתיים שמוטות בעלבון ואצבע מאשימה הנשלחת באופן הדדי. הטונים מהריפים ועולים, הטענות נשמעות פחות כמו דיון תרבותי, ויותר כמו בליל קולות בלתי נהיר, ואנו מוצאים את עצמנו בפעם המי יודע כמה מפשרים, מגשרים ומנסים למצוא מוצא מן הסבך הילדותי.

בדרך כלל זה מסתיים במשפט הקסם: **'ילדים, הסתדרו לבד'**. ואם זה לא עוזר, נוסף לכך ההמשך הקסום והכה נדוש: 'אתם מספיק גדולים'.

אכן, לא תמיד צריך להתערב. לעתים קרובות עלינו להותיר ביד הילדים את הברירה כיצד להכריע בוויכוח שעל הפרק, סוער ככל שיהיה, ולהנחות אותם להגיע לפשרה או הכרעה בכוחות עצמם.

צעד חפוז בו אנו נוקטים לעתים קרובות, אך מוטעה וחסר טעם, הינו להכריע לטובת אי מי מהילדים ולהפלותו לטובה. גם אם נניח שהוא צודק, אם כי ההיגיון לצדו, מכל מקום אין זה מתפקידנו כהורים לבכר מי מהאחים על פני האחרים.

בכל בית עם ילדים אתה יכול לראות שני אחים מתקוטטים. זה לקח לו את הספר וזה הפריע לו לשחק, כמעט תמיד שניהם בוכים ואז הם מגיעים בפני האבא או האמא שישפטו ביניהם. כל אחד משוכנע במאת האחוזים שהוא צודק, הוא רואה רק את מה שעשו לו ולא רואה את מה שהוא עשה לאחרים. לפעמים זה באמת כך, שאחד צודק, אבל כמעט תמיד שניהם צודקים, או יותר נכון: לא צודקים. וההורים עומדים אובדי עצות. להעניש או לא להעניש. להתערב או לא להתערב. לקחת צד במריבה או להסתלק מהזירה.

ישנם מקרים יוצאי דופן שבוודאי חייבים התערבות מוחלטת של ההורים, וכל הורה יודע בדיוק באיזה מקרים מדובר, אבל ישנם מריבות קטנות וקטנוניות שבהם ברור שהעצה הכי טובה להורים זה פשוט לא להתערב. האבא צריך לומר לילדים: כמו שאתם הצלחתם לריב לבד, כך אני בטוח שאתם גם תוכלו להשלים לבד. תראו איך להסתדר ביניכם. האבא או האמא הם לא הכתובת לכל מריבה בין הילדים.

רבינו האור החיים הקדוש זיע"א מתייחס בפרשת השבוע למריבה שהייתה בין יוסף הצדיק לאחיו. ברור שזו מריבה שאנחנו לא משיגים ומבינים אותה, אבל 'אין מקרא יוצא מיד פשוטי', ויש מסרים שאנחנו יכולים ללמוד ממריבה זו.

אומר רבינו האור החיים, שהגם שיוסף עשה עוולה לכאורה לאחים שלו, כשהוא דיבר עליהם רעות, אבל בכל זאת לא היה קורה מזה שום דבר. האחים היו מתווכחים איתו, מסבירים לו שלא טוב הוא עושה, וכך זה היה מסתיים. הבעיה הייתה שהאבא לקח צד, יעקב אבינו אהב את יוסף והראה את זה לכולם. כשהאחים ראו זאת, הם הבינו שמבחינתם הסיפור אבוד. האבא מצדד עם צד אחד. אם ככה, אנחנו לא יכולים להשלים איתו, וזה מה שגרם שהשנאה של האחים ליוסף התגברה עד כדי כך.

פרשת יוסף ואחיו, אם כי אין לנו שמץ של הבנה בה, אולם ככל פרשיות התורה היא נכתבה כדי ללמד, להקנות לנו - פחותי הערך ומעוטי ההשגה, אורחות חיים והליכות נכונות. ויש בה מסר עבורנו, כהורים, לא לקחת צד בין ילדינו.

לדון לכף זכות

וַיֹּאמֶר אֶת אַחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֶשׁ... וַיֹּאמֶר הָאִישׁ

המשך מעמוד א'

צריך להיות במדרגה מסוימת כדי לחוש את החן האלוקי הנעלה והצרוף. הרע לא מרגיש את הטוב. לכן כאן הייתה צריכה להיות פעולה נוספת 'ויתן את חינו בעיני שר בית הסוהר', להרכיב משקפיים מיוחדות לשר בית הסוהר, שיוכל להרגיש בחן זה.

ככל שמוזכרים יותר ומרוממים יותר, זוכים יותר לראות את 'מתק החן' המושפע משמים.

ותתנו לחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואינו.

למצוא תמיד מה להיטיב עם הזולת

'ויתן שר בית הסוהר ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסוהר, ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה'.

'ואת כל אשר עושים שם - הוא היה עושה' מפרש התרגום שהכוונה על פיו - של יוסף - היו נעשים הדברים.

אומר האור החיים הקדוש: מכך שלא נכתב בפירוש 'וכל אשר היה נעשה בבית הסוהר, היה נעשה על פי יוסף', אלא הפסוק מציא את הדברים בלשון 'הוא היה עושה', מרמז הדבר על אופיו ומגוון הטוב של יוסף הצדיק.

נכון שיוסף נשא בתפקיד הבכיר בבית הסוהר, הוא היה הממונה והמנהיג שם, למרות זאת לא היה יוסף הצדיק מתנהג בשררה, אלא מה שכולם עשו, עשה אף הוא עמהם. לקח תפקיד ונשיאה בנטל כמו כולם.

זו הייתה הנהגתו של יוסף, וזה היה מזג טבעו המיוחד. להרגיש את הזולת, לתת הרגשה טובה לזולת, לא גבה לבו ולא רמו עיניו, וכך מצא חן ושכל טוב בעיני ה' ואדם.

כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם

'ולא זכר שר המשקים את יוסף, וישכחהו'.

יש כאן הדגשה וכפל לשון, 'לא זכר - וישכחהו'.

רמז יש כאן, אומר האור החיים הקדוש:

שר המשקים לא זכר את יוסף, מוסיף הפסוק ואומר לנו 'וישכחהו', הוא זה ששכח, אבל הקב"ה לא שכח את יוסף, ויזכרהו לטובה.

כיוון שכך, יהיה מקץ שנתיים וגו', ככל המסופר בפרשה הבאה, ואז שר המשקים זכר את יוסף בעל כורחו.

זכות הבחירה, ובידו להטות את החלטותיו לכאן או לכאן.

וכדברי רבינו כתב גם הרמב"ם בשמונה פרקים שלו (הקדמת מסכת אבות פ"ח), שבכוח 'בעל בחירה' כלול גם שיש בידו להרשיע ולהפסיד את זולתו, ואפילו אם לא נגזר עליו דבר זה, כגון שבבחירתו יכול ליטול ממון מן הזולת או לצערו, אף שלא נגזר עליו דבר זה, וכמו שיש כח לאדם בבחירתו לעבור על האיסור.

אלא שלכאורה יש להקשות דברי רבינו האור החיים הק' אהדדי, שלעיל (פסוק יג) דברי על הנאמר שם: 'ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם לכה ואשלחך אליהם: פירוש, לכה אצל אחיך, ואם אתה חושש לשנאתם, הריני מלווהך ושולחך בדבר מצוה שתלך בשליחותי, ושלוחי מצוה אינה ניזוקים.

ואף שלמעשה הרי נמכר לעבד, כתב רבינו בפסוק י"ד שזה לא נחשב נזק, כיון שזנך שתכליתו הטבה ומעלה גדולה אינה חשוב נזק, והרי סופו נעשה מלך במצרים. וכתב אפרש"ם (ח"ב ויגש אות ט), דלפי זה מוכח דשלוחי מצוה אינן ניזוקין גם מנזק שבא על ידי בעל בחירה, ודלא כדעת האלשיך הק' שהקשה איך נמכר יוסף לעבד והרי שלוחי מצוה אינן ניזוקין, ותיירץ דמצוה אינה יכולה להציל מנזק שבא על ידי אדם שהוא בעל בחירה, ורק מנזק שבא על ידי שמים הוא ניצול.

הרי שלדעת רבינו האור החיים הק' שלוחי מצוה אינן ניזוקין אפילו אם בא הנזק על ידי אדם שהוא בעל בחירה, וכאן רק נראה שניזוק אך אין זה נזק. וזה לכאורה סותר למה שכתב כאן בפסוק 'ויצילהו מידם', שאדם שהוא בעל בחירה יש לו אפשרות לגרום לזולתו רעה שלא נגזרה עליו.

ונראה ליישב, שבוודאי אין כוונת רבינו האור החיים לומר שהבחירה לגרום רעה למי שלא נגזר עליו כלל, כי דבר זה לא יתכן. אלא כוונתו שצריכים יותר זכויות להנצל ממעשי בעל בחירה, והם חשבונות עמוקים ונשגבים מעומק עצתו יתברך שאין ביכולתנו להשיג. כלומר שלפעמים אין חובתו של האדם חמורה כל כך שתבוא אליו הרעה מאליה באופן ישיר, אלא נגזר עליו שתבוא עליו רעתו באופן עקיף, דהיינו שכשיבחר אדם להרע לו תינתן לו האפשרות לבצע מזימתו. והנה לולא שנגזר עליו הדבר לא היה מצליח אותו אדם לעשות עמו רעה, אבל בעצם הדבר הרי זה וודאי כי אין ביד בשר לשנות גזירת עליון, ואין בכוחו להוסיף ולגרוע ממה שנגזר מלמעלה.

שח הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זיע"א, ידוע מאמר העולם: 'אחרי שריפה מתעשרים', ולכאורה מדוע אינם אומרים כן גם על גניבה, שאחרי גניבה מתעשרים?

אלא הענין בזה הוא כמו הדין שנפסק בשלחן ערוך (יורה דעה סי' ט), שבהמה שהריאה שלה הצטמקה, אזי תלוי איך קרה הדבר, אם בידי שמים, הבהמה כשירה, שאומרים שיכולה לחזור ולהבריאה, אך אם קרה הדבר בידי אדם, הבהמה טריפה, שאין לומר שתחזור ותבריאה. וזה גם החילוק בין שריפה לגניבה, ששריפה הרי היא בידי שמים, ולכן אומרים שבעל הבית יחזור ויעשיר אחרי שריפת ביתו, מה שאין כן גניבה הרי היא בידי אדם, ולכן לא אומרים שיחזור הנגנב ויעשיר.

וכאמור, מה שנעשה בידי שמים הוא סימן למהלך מכוון כפי מזל האדם למעלה, מה שאין כן הנעשה בידי אדם אין זה סימן לכך, שיתכן שנעשתה לו עוולה שלא כפי מזלו.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

נסעו מזה... וילך יוסף אחר אָחיו (בראשית לו טז-יז). יוסף הצדיק הולך בשליחות אביו, לחפש את אָחיו, ופוגש את המלאך.

'האם ראית את אחי', שואל יוסף הצדיק, והמלאך משיב לו 'נסעו מזה'.

רש"י מביא את פירוש חז"ל, שכוונת המלאך הייתה לומר 'נסעו מזה' - הם נסעו מהאחוזה, הם לא רוצים את קֶרְבְּתְךָ, הם מתנכלים אליך.

שואל רבינו האור החיים הקדוש זיע"א שאלה כפולה. ראשית, הרי יוסף הבין את דברי המלאך כפשוטם, שהאחים נסעו מהמקום הזה, ולכן הלך אחריהם, ומה הועיל המלאך בדבריו אם יוסף לא הבין זאת ממנו. ושאלה נוספת, האם אכן התכוון המלאך להניא את יוסף מללכת?! להקב"ה יש כאן מהלכים גדולים ונשגבים, מכבשונו של עולם, יוסף הצדיק צריך להימכר, ולאחר מכן להעשות למשנה למלך במצרים. האמנם התכוון המלאך לבטל זאת?! ודאי שלא!

מפרש האור החיים הקדוש את עומק העניין. שני פירושים יכול היה יוסף להבין בדברי המלאך. מצד אחד, אולי הכוונה כפשוטו, שהם נסעו מכאן, הלכו מהמקום הזה למקום אחר. וניתן גם להבין את הפירוש השני, כפי שמפרשים חז"ל, 'נסעו מזה' - הם נסעו מן האחוזה.

עומד יוסף הצדיק ומתבונן בשני הפירושים. והוא בוחר ללכת אחרי האחוזה. הוא מסיר מלבו את הפירוש השני, ואומר 'אני כן אלך אחרי האחוזה'. בכך זכה יוסף הצדיק בזכות גדולה.

זה רצה המלאך, שיוסף ילמד את דבריו לטובה, וכך יגדלו זכויותיו. הוא צריך קעת הרבה זכויות, כדי להגיע לכל הגדולה והכבוד שזכה להם אחר כך במצרים.

האדם אחראי על מעשיו

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִפְגַּם נַפְשׁ (בראשית לו כא).

ראובן אומר לשבטים, לא נהרוג אותו, נשליך אותו אל הבור.

חז"ל מלמדים אותנו שאותו הבור היה מלא בנחשים ועקרבים מסוכנים, וכיצד אם כן נסביר את הפסוק 'ויצילהו מידם', האם לזה ניתן לקרוא הצלה?

מבאר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א: השבטים הקדושים סברו שיוסף הצדיק חייב מיתה, ולכן חפצו להורגו בידיים.

אמר להם ראובן, אם אנחנו טועים, יוכל להיות מצב שנהרוג אותו אפילו שהוא לא חייב מיתה, ואין לתמוה כיצד יתכן?! וכי שייך לעשות לאדם רע שלא נגזר עליו מלמעלה?!

אומר האור החיים הקדוש יסוד גדול: לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומר 'ויצילהו מידם' פירוש מיד הבחירי...

כלומר, אדם הוא בעל בחירה, ומכיון שכך, יש לו אפשרות לגרום לזולתו רעה שלא נגזרה עליו.

לעומת האדם, חיות השדה אין להם בחירה. אמר ראובן: אנחנו, בעלי הבחירה, חס לנו מלשלוח בו יד.

זו הכוונה ויצילהו מ'מידם', הציל אותו מידי הבחירה שיש להם. אנחנו לא נהרוג אותו.

אדם לא יכול להסתתר תחת הטענה, של 'אם עשיתי כך, סימן שמשמים רצו כך'. אדם מקבל משמים את

מתיבתא אור החיים

אין ה' מצילו על ידי ביטול בחירתו של האדם, אלא על ידי נס שאינו מתנגד לבחירת האדם, כמו שמצינו אצל משה רבינו בשעה שרצה פרעה להורגו, שנעשה צווארו כשיש (רש"י להלן י"ד). וכן מצינו אצל יעקב אבינו בשעה שרצה עשיו להורגו, שנעשה צווארו כשיש (ילקוט שמעוני וישלח רמז קלג).

ה. בשפתי חיים (אמונה והשגחה ח"א, מאמרי גזירה ובחירה מאמר ג) ביאר, שודאי גם לדברי רבינו לא יתכן שאדם יזיק לחבירו אילולי נגזר עליו מלמעלה, אמנם כוונת רבינו שהדבר תלוי ברצון בעל הבחירה, לפי שגם אחר שנגזר על אדם שימות יש לו זכות קיום כדי לשמש ככלי בשביל הבחירה של ההורג. וברצונו יכול להרוג ולקיים גזירת ה', אמנם יכול גם לבחור בטוב ולא להרוג, וזה עצמו נותן זכות קיום לנהרג, שישמש ככלי לעבודת ה', ובמקרה הזה הוא כלי לבחירה בטוב של ההורג. וזו היתה כוונתו של ראובן שרצה להציל את יוסף מיד אחיו בעלי הבחירה, כי חשש שמא באמת נגזר על יוסף מן השמים שימות, ולכן רצה להציל את יוסף מידים כדי שלא ישתמשו בבחירה הרעה, ועל ידי כך יקבל יוסף זכות קיום מחדש, ככלי לעבודת ה' של אחיו שיבחרו בטוב, ולכן אמר לאחיו שישליכוהו לבור שיש בו נחשים ועקרבים שהם אינם בעלי בחירה, וזה יהיה סימן אם יקבל זכות קיום ככלי לעבודת ה', או שבכל זאת ימות על ידי הנחשים והעקרבים, וזה יהיה ראיה שחלומותיו אינם אמת, ונתחייב בפועל דין מיתה.

לכאור דברי רבינו, כי הקב"ה דן את האדם גם על גרמא ועל גרמא דגרמא, והאדם שנפגש עם שונאו הרוצה להזיקו, הרי הוא גורם לשונאו לחטוא בזה, וממילא מתעורר עליו קטרוג על שגרם לו לרצות להזיקו, וגזר עליו ה' להיענש על ידו.

ד. בברכת שמעון ביאר, שכיון שתכלית העולם היא יצירתו של האדם, ומעלתו על כל הבריאה היא בכך שהוא בעל בחירה, לכן רצון ה' יתברך שלא תבטל בחירת האדם, וכביכול קשה לפני המקום לעשות נס לצדיק בדבר שנוגד את בחירת האדם. ואמנם כאשר יש לאדם זכויות גדולות, ה' מצילו גם מידי בעל בחירה, אך צריך לזה זכויות גדולות יותר מהנצרך להנצל מידי חיות שאינן בעלי בחירה. וגם באופן שיש לאדם זכויות גדולות, אם אפשר להצילו באופן אחר,

כתב רבינו (בראשית לו כא): **'ויצילהו מידם' פירוש לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו ויצילהו מידם פי' מיד הבחירי ובוזה סתר אומרו ונראה מה' יהי חלומותיו וגו' כי הבחירה תבטל הדבר ואין ראיה אם יהרגוהו כי שקר דבר.**

מבואר מדברי רבינו שבעל בחירה יכול להזיק אף שלא נגזר כן מן השמים, ובמפרשים מצינו שביארו בזה בכמה אופנים:

א. בשם החזון איש מובא לבאר (בספר הזכרון לבעל המכתב מאליהו, ח"א עמ' יז), שכאשר בעל הבחירה רוצה להזיק, נעשה מקום סכנה, ומתגבר הקטרוג של מידת הדין, וממילא משתנה הדין. ואם יתגבר הבחור על יצרו, אזי יתבטל מקום הסכנה, ועל ידי זה יתבטל הקטרוג.

ב. בשם בעל מסגרת השלחן מובא (בספר שמעויות טובות, גליק, עמ' קלח) שביאר, שודאי הכל הוא מה' יתברך אפילו מה שבא על ידי אדם בעל בחירה, אך האדם יכול לגרום שידונו בבית דין של מעלה את חבירו למיתה. וכמבואר בגמרא (נדרים מ.) שרבא ביקש מאנשי ביתו שלא יגלו לאחרים שחלה, כדי שלא יורע מזלו, וביאר הרא"ם (שיטה מקובצת שם ד"ה שלא), שאין אדם שאין לו שונאים, וחשש רבא שיזכירו עוונותיו, וידונו אותו בבית דין של מעלה על פי דבריהם.

ג. בספר הבה נראה את יד השי"ת (להגרי"ח פרידלנדר, עמ' ז בהערות) כתב בשם הגר"א דסלר

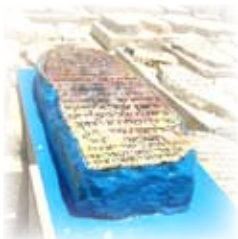
גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כוחה של תפילה מעומק הלב

הסיפור התרחש בחודש אדר א' תשע"ט. אחד מבני משפחתנו, אדם יקר ואהוב, סבל במשך תקופה ארוכה מכאבים עזים בחזה שהלכו והחמירו. מצבו הפיזי השפיע על יכולתו לתפקד ביומיום, עד שבקושי הצליח לצאת מהבית.

לאחר בדיקות מקיפות, הודיעו לו הרופאים כי שלושה מעורקי הלב שלו סתומים בצורה חמורה, וכי עליו לעבור ניתוח מעקפים דחוף. הרופאים הבהירו שאין חלופה לניתוח, אך הזהירו כי מדובר בהליך מסוכן הכולל הרדמה כללית ושיקום ארוך ומורכב.

המחשבה על הניתוח הלחיצה אותו מאוד, והוא התלבט וחשש לחתום על אישור לביצוע ההליך. בינתיים נשאר מאושפז בבית החולים, ואנו, בני משפחתו, חשנו חוסר אונים בתקופה מאתגרת זו.

בהחלטה של רגע קמתי ונסעתי להר הזיתים לציונו של **האור החיים הקדוש** זיע"א, והתפללתי שם מעומק הלב. ביקשתי שהצדיק יפעל אצל ה' יתברך רפואה שלמה לבן משפחתנו, והבטחתי כי אם נתבשר בבשורות טובות והמצב יסתדר, אקבל על עצמי ללמוד מדי יום בספר הקדוש של האור החיים ולפרסם את גדולתו ומעלת ספריו.

ימים ספורים לאחר מכן כשבן משפחתי שוהה בבית החולים, פרופסור בכיר במחלקה עבר על תוצאות הבדיקות שוב, והגיע למסקנה שאין צורך בניתוח מעקפים, תחת זאת, ניתן לטפל בבעיה באמצעות צנתור פשוט, ללא הרדמה וללא שיקום ממושך. הצנתור בוצע בהצלחה, ובן משפחתי שוחרר מבית החולים בריא ובמצב מעולה.

אני מודה לה' על החסד הגדול והישועה שהגיעה בזכות **האור החיים הקדוש** זיע"א. הסיפור הזה מחזק ומעורר את האמונה בכוח התפילה ובזכות הצדיקים, שמסייעת להוריד רחמים.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

